

Warunki mieszkaniowe i zadowolenie z miejsca zamieszkania w opinii miejskich srebrnych singli¹ w Polsce

Housing conditions and satisfaction with the place of residence as assessed by urban silver singles in Poland

Tomasz Zalega

Katedra Gospodarki Narodowej, Wydział Zarządzania Uniwersytet Warszawski

Streszczenie

Wstęp. Singlizacja społeczeństwa staje się zjawiskiem coraz powszechniejszym. Samotne życie jest oznaką niezależności, a nie powodem do wstydu, oferuje możliwość budowania różnorodnych relacji i znajomości, w przeciwieństwie do koncentrowania się tylko na rodzinie. Pojawiła się zatem szansa wyboru, funkcjonująca w opozycji do dawnego, jednolitego wzorca. Zmiany w sferze mentalności, dystans wobec instytucji rodziny, kult niezależności i budowania własnej pozycji społeczno-zawodowej, składają się na społeczno-kulturowy pejzaż XXI wieku. **Cel pracy.** Podstawowym celem opracowania jest ukazanie sytuacji mieszkaniowej i zadowolenia z miejsca zamieszkania samotnych seniorów żyjących w miastach. **Materiał i metody.** Artykuł przygotowano w oparciu o badanie przeprowadzone w dwóch etapach w latach 2018–2022. Pierwszy z zaplanowanych etapów badań został przeprowadzony na próbie 3167 starszych singli w okresie od 1 lutego do 30 października 2018 roku oraz od 1 maja do 30 października 2019 roku. Drugi etap badań przeprowadzono od 1 marca do 30 września 2021 roku, a następnie od 6 lutego do 30 września 2022 roku na próbie 3834 osób starszych żyjących w pojedynkę. Narzędziem wykorzystanym do przeprowadzenia badania był autorski kwestionariusz ankiety składający się z 10 pytań dotyczących warunków mieszkaniowych i zadowolenia z miejsca oraz pięciu pytań metryczkowych, dotyczących podstawowych cech gospodarstwa domowego takich, jak: płeć, wiek, poziom wykształcenia, miesięczne rozporządzone dochody oraz miejsce zamieszkania. **Wyniki i wnioski.** Z przeprowadzonego badania wynika, że oceny respondentów w zakresie zadowolenia z warunków mieszkaniowych są nieco niższe aniżeli z miejsca zamieszkania. Ponadto poziom zadowolenia srebrnych singli z miejsca zamieszkania był odwrotnie skorelowany z poziomem ich wykształcenia i wiekiem, natomiast dodatnio skorelowany z poziomem zamożności. (Gerontol Pol 2023; 31; 233-243) doi: 10.53139/GP.20233131

Słowa kluczowe: srebrni single, warunki mieszkaniowe, miejsce zamieszkania, poczucie satysfakcji z życia

Abstract

Introduction. Singlisation of the population is becoming ever more common. Singlehood is a sign of independence rather than a cause for shame, it offers the opportunity to build diverse relationships and acquaintances as opposed to a sole focus on the family. There is, therefore, a chance of choice contrasting with the old, uniform pattern. Changes in mentality, distance from the institution of family, the cult of independence and the building of one's own social and professional position make up the socio-cultural landscape of the 21st century. **Aim of the study.** The main purpose of the study is to depict the housing situation and satisfaction with the place of residence among single seniors living in cities. **Material and methods.** The article was prepared on the basis of research conducted in two stages in 2018–2022. In the first of the planned stages, a survey was carried out on a sample of 3,167 silver singles in the period from 1 February to 30 October 2018 and from 1 May to 30 October 2019. The second stage lasted from 1 March to 30 September 2021 and then from 6 February to 30 September 2022 and covered a sample of 3,834 elderly people living alone. The tool used to conduct the research was the author's original survey questionnaire comprising 10 questions that regarded housing conditions and satisfaction with the place of residence and five questions about demographics of households to examine their basic characteristics such as: gender, age, level of education, monthly disposable income, and place of residence. **Results and conclusions.** The survey reveals that the respondents' ratings of their satisfaction with housing conditions are slightly lower than for the place of residence. Moreover, the degree of satisfaction of silver singles with their place of residence was inversely correlated with their level of education and age and positively correlated with their wealth. (Gerontol Pol 2023; 31; 233-243) doi: 10.53139/GP.20233131

Keywords: silver singles, housing conditions, place of residence, life satisfaction

1 W artykule pojęcia: „srebrni single”, „samotni seniorzy”, „samotne osoby starsze”, „osoby starsze żyjące w pojedynkę” będą stosowane zamiennie.

Wstęp

Singlicacja współczesnych społeczeństw

Zmiany demograficzne polegające na wydłużaniu się przeciętnego trwania życia, spadku urodzeń, a w konsekwencji zwiększania się liczby osób starszych w populacji, stanowią wielkie wyzwania, zarówno społeczne, jak i gospodarcze dla większości państw na świecie. W ostatnich trzech dekadach średnia wielkość gospodarstw domowych w Polsce uległa zmniejszeniu. Ten wzorec można przypisać szeregowi czynników, w tym: rosnącemu udziałowi osób żyjących samodzielnie, wzrostowi udziału osób starszych mieszkających samotnie, spadającemu współczynnikowi dzietności, wyższemu wskaźnikowi rozwodów oraz zmianą struktury gospodarstw domowych polegającą na odejściu od wielopokoleniowych rodzin mieszkających razem pod jednym dachem w kierunku większej liczby gospodarstw domowych składających się z rodzin „nuklearnych”, rodzin niepełnych i osób mieszkających samotnie.

Obecnie z życia w pojedynkę, bez względu na wiek osoby i jej płeć, zdjęte zostało odium odmienności. Przeszło być traktowane jako wyraz niezaradności życiowej a coraz częściej jako synonim niezależności i wolności. W wielu przypadkach życie bez partnera życiowego jest wynikiem świadomego wyboru. Można jednak zauważyć, że ta forma życia staje się w coraz większej mierze nie tylko aprobowana społecznie, ale i praktykowana, co wyraża się w rosnącej liczbie gospodarstw jednoosobowych [1].

Pojęcie i istota mieszkania

Mieszkanie i jego wyposażenie to ważny czynnik wpływający na realizację podstawowych potrzeb w gospodarstwach domowych. Materialne wyposażenie gospodarstwa domowego, to rzeczowy wymiar procesu konsumpcji, którego konkretnym wyrazem jest mieszkanie i jego wyposażenie. Mieszkanie wraz z wyposażeniem w trwałe ruchomości domowe stanowi materialno-przestrzenną ramę funkcjonowania gospodarstwa domowego, tworzy swoistą domową infrastrukturę konsumpcji [2,3]. Fakt posiadania mieszkania, jego standard oraz poziom wyposażenia w dobra trwałe użytkowania jest z jednej strony pochodną możliwości finansowych gospodarstwa domowego, z drugiej zaś powiązany jest z wykształceniem, wiekiem rodziny oraz okresem trwania gospodarstwa domowego.

Mieszkanie jest określane jako przestrzeń którą włada rodzina, dzięki której realizuje swoje podstawowe zadania i związane z nimi czynności, które uzyskuje w miarę możliwości, zgodnie z własnymi potrzebami,

systemem wartościami i preferencjami. Ponadto mieszkanie zaspokaja potrzeby podstawowe, bez czego niemożliwy jest pełny rozwój potrzeb wyższego rzędu. Lokalizacja mieszkania, jego wielkość i standard są bardzo często wyznacznikami statusu społecznego, określają w dużym stopniu przynależność grupową, wskazują na możliwości ekonomiczne, a także ukazują gusta i preferencje właściciela. Posiadanie własnego mieszkania/domu jest kluczowym warunkiem prawidłowego funkcjonowania każdego gospodarstwa domowego, ponieważ z jednej strony – umożliwia realizację prawie wszystkich wykonywanych w jego obrębie czynności związanych z obsługą życia rodzinnego, z drugiej zaś – stwarza możliwość gromadzenia majątku trwałego. Dla osób starszych mieszkanie ma szczególne znaczenie, stanowi bowiem miejsce zaspokajania większości potrzeb. Zmniejszanie się wydolności fizycznej i psychicznej, narastające ograniczenia wynikające z niepełnosprawności, trudności w przestrzennej mobilności, poczucie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego powodują, że ludzie starsi, a zwłaszcza osoby samotne, coraz więcej czasu spędzają w mieszkaniu/domu i jego najbliższej okolicy. Międzynarodowe badania Enable-Age dobitnie pokazują, że seniorzy z wiekiem, a zwłaszcza żyjący w pojedynkę, coraz więcej czasu spędzają w swoim mieszkaniu, co wykazuje istotność jakości najbliższego środowiska zamieszkania dla jakości życia osób starszych [4]. Duże znaczenie dla komfortu życia i zadowolenia z miejsca mieszkaniowych osób starszych mają takie czynniki, jak lokalizacja mieszkania/domu, dostępna infrastruktura społeczna, świadomość przynależności do społeczności lokalnej, sieci relacji społecznych czy poczucie bezpieczeństwa.

Analiza potrzeb zaspokajanych przez mieszkanie pozwala wyznaczyć pełnione przez nie funkcje, do których zalicza się [5]:

- 1) funkcję schronienia, miejsca spania, jedzenia, prywatności, bezpieczeństwa,
- 2) miejsce wykonywania pracy i spędzania czasu wolnego,
- 3) zapewnienie miejsca w przestrzeni społecznej, kształtowania kontaktów społecznych za pośrednictwem sąsiedztwa,
- 4) symboliczne kształtowanie statusu społecznego i źródło prestiżu.

W wymiarze społecznym mieszkanie daje możliwość zaspokojenia potrzeb, takich jak: kształtowanie modelu rodziny, rozwój form życia towarzyskiego, źródło komunikacji społecznej. Niewątpliwie mieszkanie jest jednym z najważniejszych symboli statusu społecznego świadczącym o pozycji społecznej, majątku i aspiracji

cjach. Jego posiadanie decyduje o przypisaniu jednostce danego statusu społecznego, przyczynia się do podziału jednostek na odnoszące sukcesy i porażki życiowe [6]. Mieszkanie może również stanowić źródło zaspokojenia potrzeby samorealizacji tworząc miejsce pracy, zaspokajając potrzebę prywatności, rozwoju emocjonalnego i intelektualnego człowieka.

Zadowolenie z miejsca zamieszkania i warunków mieszkaniowych

Warunki mieszkaniowe mają duże znaczenie w tworzeniu miejsca, w którym człowiek się starzeje i często przeżywa ostatnie lata swojego życia. Posiadanie przyjaznego i przystosowanego do wieku „swojego miejsca” daje poczucie bezpieczeństwa, stabilizacji i często przynależności, przy zachowaniu swojej odrębności, ale także wpływa na komfort życia. Ważną kwestią, o której już wcześniej wspomniano, jest szeroko rozumiany standard, obejmujący zarówno stan techniczny mieszkań, jak i poziom wyposażenia, w tym w różnego rodzaju instalacje, dostęp do urządzeń sanitarnych, ogrzewanie, ale również to, by w budynku była możliwość dostania się na wyższe piętra windą, nie tylko schodami. Równie ważne, co dostosowanie mieszkania czy domu do możliwości osób starszych, jest odpowiednie kształtowanie przestrzeni publicznej, umożliwiającej im swobodne przemieszczanie się. Nie może ona prowadzić do osamotnienia i wykluczenia osób starszych, zwłaszcza samotnych seniorów, z życia społecznego i kulturalnego [7].

Rozpatrując sytuację mieszkaniową i zadowolenie z miejsca zamieszkania ludzi starszych, w tym żyjących samotnie, należy zwrócić uwagę na dwa aspekty tego zagadnienia [8,9]:

- 1) obiektywne warunki mieszkaniowe, które są mierzone za pomocą wskaźników, takich jak powierzchnia mieszkania, zaludnienie, standard mieszkania,
- 2) aspekty jakościowe, niemierzalne, które dotyczą lokalizacji mieszkania względem infrastruktury społecznej, poczucia przynależności do społeczności lokalnej, więzi sąsiedzkie, poczucia bezpieczeństwa, dostępności przestrzeni, skomunikowania z innymi obszarami miasta itp.

Zadowolenie z miejsca zamieszkania osób starszych jest dość silnie skorelowane z przywiązaniem do miejsca zamieszkania, które daje im poczucie bezpieczeństwa i przynależności [10]. Przywiązanie do miejsca zamieszkania rośnie wraz z wiekiem i dlatego jest ono szczególnie istotne dla osób starszych, zwłaszcza samot-

nych seniorów. Dłuższy okres zamieszkiwania w tym samym miejscu powoduje, że osobie starszej łatwiej się w nim żyje, a czynności, które w nim się wykonuje, stają się bardziej zautomatyzowane i mniej obciążające poznawczo. Wraz ze stażem zamieszkania oswaja się terytorium, jego poznawczą mapę, zaś funkcjonowanie w nim jest coraz łatwiejsze. Dzięki przywiązaniu do miejsca zamieszkania osoby starsze, a zwłaszcza żyjące w pojedynkę, zachowują poczucie ciągłości swojego życia, a przeszłość, która przebiegała w tej samej okolicy, dostarcza wspomnień i może się wydawać wciąż żywa. Subiektywne odczucie braku zachodzących zmian może też chronić osoby starsze, zwłaszcza żyjące samotnie, przed poczuciem upływu czasu, poczuciem zależności czy spadku pewnych sprawności [11]. Utrzymanie ciągłości społecznej i środowiska fizycznego to istotny element optymalnego starzenia się. Tylko niewielki odsetek osób w okresie starości chętnie zmienia swoje środowisko mieszkalne. Należy w tym miejscu wspomnieć także o istnieniu różnic międzypłciowych pod względem przywiązania do miejsca zamieszkania. Kobiety są silniej przywiązane do miejsca zamieszkania niż mężczyźni oraz bardziej zadowolone z miejsca zamieszkania. Można to tłumaczyć inwestowaniem przez kobiety dużo czasu, energii i emocji w opiekę nad swoim otoczeniem, dlatego też ich tożsamość, mocniej niż mężczyzn, łączy się z rodziną, domem i zamieszkiwanym terytorium. Potwierdzają to wyniki badań przeprowadzone wśród osób starszych przez D. Shenka, K. Kuwaharę i D. Zablotsky'ego [12], R. Gilroy [13] czy A. Mandal i A. Latusek [14]. Natomiast osoby starsze, zwłaszcza samotne, które nie wykazują przywiązania do miejsca zamieszkania i negatywnie je oceniają, odczuwają mniejsze zadowolenie z miejsca zamieszkania, prezentują wyższy niż osoby przywiązane poziom stresu oraz problemów zdrowotnych [15-17].

Cel pracy

Celem artykułu jest ukazanie sytuacji mieszkaniowej i zadowolenia z miejsca zamieszkania w miejskich gospodarstwach domowych samotnych seniorów.

Mając to na uwadze sformułowano dwie hipotezy badawcze:

- H_1 Kobiety częściej niż mężczyźni są mniej zadowolone z miejsca zamieszkania i sytuacji mieszkaniowej; oraz czy
- H_2 Stopień zadowolenia samotnych osób starszych w zakresie zadowolenia z warunków mieszkaniowych jest niższy aniżeli z miejsca zamieszkania.

Materiał i metoda

Badanie zostało przeprowadzone w dwóch etapach w latach 2018 – 2022. Pierwszy z zaplanowanych etapów badań został przeprowadzony na próbie 3167 starszych singli w okresie od 1 lutego do 30 października 2018 roku oraz od 1 maja do 30 października 2019 roku. Drugi etap badań przeprowadzono od 1 marca do 30 września 2021 roku, a następnie od 6 lutego do 30 września 2022 roku na próbie 3834 osób starszych żyjących w pojedynkę. Pandemia COVID-19 wywołana przez koronawirusa SARS-CoV-2 i wprowadzony na terenie Polski lockdown w marcu 2020 roku, ograniczyły możliwość swobodnego przemieszczania się, uniemożliwiły przeprowadzenie badań wśród samotnych osób starszych w 2020 roku. Zgodnie z przyjętymi założeniami badawczymi, w próbie znalazły się wyłącznie osoby żyjące samotnie w wieku 65 lat i więcej, które podejmowały suwerenne decyzje konsumenckie na rynku.

W artykule przez „srebrnych singli” będziemy rozumieli osoby w wieku 65+ lat i więcej żyjące samotnie, z własnego wyboru (prowadzące jednoosobowe gospodarstwo domowe lub samodzielne mieszkanie), z przyczyn losowych (wdowa, wdowiec) bądź które powróciły do samotnego życia (rozwód, porzuceni, opuszczeni). Osoby te charakteryzują się przeważnie brakiem obowiązków rodzicielskich, posiadają niezależność finansową, legitymują się najczęściej wykształceniem wyższym lub średnim, posiadające liczne grono przyjaciół i znajomych, są silnie skupione na sobie i swoich potrzebach oraz cechuje ich określony styl życia, w którym realizują indywidualne wartości i wzorce relacji. Ponadto w niniejszym opracowaniu przyjęto, że osoby żyjące w pojedynkę nie mogą pozostawać w nieformalnych związkach typu LAT i związkach na odległość, natomiast ewentualne związki miłosno-uczuciowe (związki w rozumieniu relacji „romantycznej”) nie mogą mieć trwałego charakteru². Definicja ta wyklucza zatem osoby starsze pozostające w stałym związku hetero- lub homoseksualnym i zawęża grupę „samotnych osób starszych”, pozwalając prowadzić ujednoczenie w badaniach.

Autor badania przyjął podział wieku osób starszych żyjących w pojedynkę na:

- 1) wiek podeszły, do którego zaliczają się osoby między 65. a 74. rokiem życia,
- 2) wiek starczy, gdzie kwalifikują się osoby między 75. a 84. rokiem życia,
- 3) wiek sędziwy, do którego należą osoby powyżej 85. roku życia.

Badania zostały przeprowadzone wśród uczestników Uniwersytetu Trzeciego Wieku w państwowych uczelniach wyższych w: Warszawie, Krakowie, Łodzi, Poznaniu, Gdańsku, Katowicach, Lublinie, Białymstoku, Toruniu i we Wrocławiu, a także wśród członków kół parafialnych, w parafiach znajdujących się na terenie Archidiecezji: Warszawskiej, Krakowskiej, Łódzkiej, Białostockiej, Gdańskiej, Katowickiej, Lubelskiej, Poznańskiej, Wrocławskiej oraz Diecezji: Warszawsko-Praskiej i Toruńskiej

W badaniach uczestniczyło 53,8% kobiet i 46,2% mężczyzn w latach 2018-2019, zaś w latach 2021-2022 – 54,3% kobiet i 45,7% mężczyzn. Biorąc pod uwagę wiek srebrnych singli, w obu etapach przeprowadzonego badania, prawie 3/5 respondentów należało do wieku podeszłego, co trzecia osoba żyjąca w pojedynkę reprezentowała wiek starczy, natomiast co dziesiąta – wiek sędziwy. Najsilniej reprezentowane były osoby z wykształceniem średnim. W obu etapach badania ponad 35% badanych legitymowało się tym poziomem wykształcenia. Co czwarty respondent ukończył studia wyższe i podobny odsetek stanowiły osoby posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe. W badanej próbie najmniej liczną grupę stanowiły osoby z wykształceniem podstawowym (ponad 12%). W obu etapach badania najliczniejszą grupę wśród samotnych seniorów stanowiły osoby, których miesięczny rozporządzalny dochód w gospodarstwie mieścił się w przedziale od 2501,00 do 3500,00 zł. Dla co trzeciego respondenta dochód w gospodarstwie nie przekraczał 2500,00 zł. Z kolei dla co czwartego badanego starszego singla miesięczny rozporządzalny dochód mieścił się w przedziale od 3501,00 do 4500,00 zł. Natomiast najmniej liczną grupę wśród respondentów stanowiły gospodarstwa, w których rozporządzalny dochód wyniósł powyżej 4500,00 zł miesięcznie.

Narzędziem wykorzystanym do przeprowadzenia badania był autorski kwestionariusz ankiety składający się z 10 pytań dotyczących warunków mieszkaniowych i zadowolenia z miejsca oraz pięciu pytań metryczkowych, dotyczących podstawowych cech gospodarstwa domowego takich, jak: płeć, wiek, poziom wykształcenia, miesięczne rozporządzone dochody oraz miejsce zamieszkania.

W celu poznania kierunków i siły związków, jakie zachodzą między zmiennymi zależnymi i niezależnymi, zastosowano współczynniki korelacji Pearsona r , współczynnik korelacji Spearmana i współczynnik zbieżności V-Cramera .

² Powyższa definicja srebrnego singla została zaprezentowana osobom biorącym udział w badaniu przed wypełnieniem przez nich kwestionariusza.

Wyniki

W obu etapach przeprowadzonego badania przyjęto, że za mieszkanie wyposażone w wodociąg, ustęp, łazienkę itp. należy uznać mieszkanie w obrębie którego znajdują się odpowiednie urządzenia. Nie jest wyposażone na przykład w wodociąg mieszkanie, w którym kran z wodą znajduje się na ogólnie dostępnej klatce schodowej poza obrębem mieszkania.

Z analizy warunków mieszkaniowych badanych gospodarstw domowych wynika, że w najlepiej w podstawowe instalacje wyposażeni byli ankietowani samotni seniorzy mieszkający w Warszawie, Poznaniu i Wrocławiu (tabela I).

W analizowanym okresie wzrosło wyposażenie mieszkań zajmowanych przez osoby starsze żyjące w pojedynkę we wszystkie analizowane instalacje techniczno-sanitarne. Wskazane zmienne były ze sobą wysoko skorelowane (na poziomie istotności 0,01). Największy wzrost wyposażenia mieszkań w obu etapach badania odnotowano w odniesieniu do centralnego ogrzewania z dostawą ciepłej wody (wzrost o 2,1 pp.) oraz gazu przewodowego (wzrost o 1,2 pp.). Ponad 99% badanych gospodarstw zamieszkiwało mieszkania wyposażone w wodociąg, przeszło 96% posiadało w domu ustęp splukiwany wodą bieżącą, a 96% posiadało w mieszkaniu łazienkę z wanną lub prysznicem. Z pozostałymi instalacjami było już trochę gorzej. Najwięcej mieszkań pozbawionych gazu z sieci było w Łodzi i Białymstoku. Ponad 15% badanych zamieszkiwało mieszkanie, w którym nie było centralnego ogrzewania (zbiorowego lub indywidualnego), zaś w przypadku ok. 29% badanych

nie było dostawy ciepłej wody bieżącej do mieszkań. Należy jednak nadmienić, że w analizowanym okresie, zwłaszcza w drugim etapie badań, nieznacznie wzrósł odsetek gospodarstw domowych srebrnych singli deklarujących brak możliwości ogrzewania mieszkania odpowiednio do potrzeb. W pierwszym etapie badań co piąte, zaś w drugim etapie co czwarte gospodarstwo domowe osób starszych żyjących w pojedynkę deklarowało brak możliwości ogrzewania mieszkania odpowiednio do potrzeb. Ten nieznaczny wzrost respondentów udzielających takiej odpowiedzi można tłumaczyć wzrostem cen energii, gazu i węgla kamiennego jaki miał miejsce jesienią 2022 r., i który w praktyce skutkowało podwyższeniem wysokości rachunków za ogrzewanie mieszkania/domu.

Z przeprowadzonych badań wynika, że średnia wielkość powierzchni użytkowej mieszkania wyniosła 69,3 m² w pierwszym i 69,8 m² w drugim etapie badań. Najmniejsze mieszkanie zarejestrowane w pierwszym etapie badania miało powierzchnię 29,98 m², zaś w drugim – 31,44 m². Z kolei największe mieszkania/domy miały powierzchnie odpowiednio: 145,57 i 161,05 m². Przeciętne mieszkanie respondenta złożone było w badanym okresie, odpowiednio z 2,49 i 2,53 izb. Najczęściej powierzchnia mieszkań osób starszych żyjących w pojedynkę mieściła się w przedziale od 53,7 m² do ok. 54,2 m². Można zatem stwierdzić, że mieszkania respondentów posiadały zadowalającą powierzchnię użytkową.

W analizowanym okresie wzrosła liczba samotnych seniorów uznających, że zajmowane przez nich mieszkanie jest zbyt duże do ich potrzeb. Liczba wskazań w

Tabela I. Wyposażenie mieszkań w podstawowe instalacje w gospodarstwach domowych srebrnych singli (w %)

Table I. Equipping apartments with basic installations in the households of silver singles (in %)

Miejsce zamieszkania	Instalacje wodno-kanalizacyjne		Ubikacja		Łazienka		Gaz przewodowy		Centralne ogrzewanie		Z dostawą ciepłej wody	
	2018 - 2019	2021 - 2022	2018 - 2019	2021 - 2022	2018 - 2019	2021 - 2022	2018 - 2019	2021 - 2022	2018 - 2019	2021 - 2022	2018 - 2019	2021 - 2022
Ogółem	99,2	99,4	96,7	97,2	95,6	96,1	88,1	89,3	84,9	85,3	69,7	71,8
Warszawa	99,5	99,7	98,8	99,1	96,8	97,8	91,2	92,4	89,6	87,8	75,0	77,1
Kraków	99,2	99,4	96,3	96,8	96,1	96,2	89,3	91,3	83,4	85,1	69,8	71,9
Łódź	99,0	98,9	95,9	96,3	94,9	95,1	85,7	87,6	82,9	83,7	68,3	69,5
Poznań	99,3	99,6	97,4	97,6	95,8	96,0	87,9	88,9	86,7	86,2	70,1	72,6
Wrocław	99,4	99,7	96,4	97,1	96,0	96,1	88,6	89,3	84,8	85,8	69,2	70,8
Gdańsk	99,3	99,5	97,2	97,5	95,9	96,0	87,6	89,2	83,2	85,1	68,7	71,9
Katowice	99,1	99,3	96,5	96,9	95,3	97,4	87,5	89,9	85,8	85,7	70,2	73,4
Lublin	99,0	99,4	96,1	96,8	94,7	95,3	88,2	88,9	84,3	84,4	68,6	70,8
Białystok	98,9	99,0	95,9	96,9	94,6	95,0	86,9	87,3	83,7	84,0	68,3	69,9
Toruń	99,1	99,4	96,5	97,0	95,9	96,1	88,1	89,2	84,6	85,2	68,8	70,1

Źródło: badania własne.

tym zakresie wykazała istotną na poziomie $p=0,05$ korelację ze średnią powierzchnią mieszkania zajmowanego przez samotną osobę starszą (współczynnik korelacji Pearsona $r = 0,846$ w pierwszym etapie badań i $r = 0,842$ w latach 2021-2022).

Odnotowano istotną zależność między liczbą izb w mieszkaniu i powierzchnią użytkową zajmowanego mieszkania a takimi cechami respondentów jak: wiek, poziom wykształcenia, sytuacja ekonomiczna czy miejsce zamieszkania.

Z przeprowadzonych badań wynika, że najmniejsze mieszkania ($29,98 \text{ m}^2 - 37,69 \text{ m}^2$ w latach 2018-2019 i $31,44 \text{ m}^2 - 36,59 \text{ m}^2$ w drugim etapie badań) zarówno ze względu na liczbę izb jak i powierzchnię użytkową, zajmowały gospodarstwa domowe seniorów w wieku sędziwym. Natomiast największe mieszkania pozostawały w użytkowaniu srebrnych singli w wieku podeszłym ($79,75 \text{ m}^2 - 89,56 \text{ m}^2$). W kontekście uzyskanych wyników warto podać, że gospodarstwa domowe te były obciążone najwyższymi opłatami stałymi (zarówno za energię elektryczną i gaz, jak i za czynsz oraz inne opłaty sztywne).

W świetle przeprowadzonych analiz statystycznych okazało się, że grupa dochodowa jaką reprezentowały badane gospodarstwa samotnych seniorów nie różnicowała istotnie ich warunków mieszkaniowych, co

zwłaszcza dotyczyło liczby izb w mieszkaniu (współczynnik korelacji Pearsona $r = 0,031$, $p < 0,01$ w latach 2018-2019 i $r = 0,036$, $p < 0,01$ w drugim etapie badań), a także wielkości powierzchni użytkowej mieszkania (współczynnik korelacji Pearsona $r = 0,891$, $p < 0,01$ w pierwszym etapie badań i $r = 0,931$, $p < 0,01$ w latach 2021-2022).

Istotnym elementem analizy warunków mieszkaniowych jest ocena zadowolenia badanych samotnych seniorów z miejsca zamieszkania, jak i z aktualnych warunków mieszkaniowych. Aby miejsce zamieszkania wpływało na poczucie zadowolenia i dobrostan psychiczny samotnych seniorów musi być kształtowane przy uwzględnieniu specyficznych wymagań związanych z wiekiem. W analizowanym okresie wzrosła liczba samotnych seniorów zadowolonych z miejsca zamieszkania. Z przeprowadzonego badania wynika, że zaledwie co czwarty respondent był niezadowolony lub bardzo niezadowolony z miejsca zamieszkania, zaś prawie co piąty zadeklarował, że jest bardzo zadowolony (tabela II).

Biorąc pod uwagę stopień zadowolenia respondentów z miejsca zamieszkania można dostrzec, że przeszło połowa osób starszych żyjących w pojedynkę oceniła go na poziomie dobrym i bardzo dobrym, zaś na poziomie złym i bardzo złym co czwarty z respondentów. Nato-

Tabela II. Stopień zadowolenia srebrnych singli z miejsca zamieszkania (w %)

Table. II. The degree of satisfaction of silver singles with their place of residence (in %)

Wyszczególnienie	Liczba respondentów		Udział procentowy	
	N = 3167	N = 3834	2018 – 2019	2021 – 2022
	2018 - 2019	2021 - 2022	100,0	100,0
Jestem bardzo niezadowolony (ocena 1)*	130	184	4,2	4,8
Jestem niezadowolony (ocena 2)	691	759	21,8	19,8
Jestem średnio zadowolony (ocena 3)	1024	1166	32,3	30,4
Jestem zadowolony (ocena 4)	692	1008	21,8	26,3
Jestem bardzo zadowolony (ocena 5)	630	717	19,9	18,7
Średnia ocena w 5-stopniowej skali	-	-	3,32	3,34

* 1 – bardzo niezadowolony, 5 – bardzo zadowolony. Źródło: badania własne.

Tabela III. Stopień zadowolenia srebrnych singli z warunków mieszkaniowych (w %)

Table III. The degree of satisfaction of silver singles with housing conditions (in %)

Wyszczególnienie	Liczba respondentów		Udział procentowy	
	2018 – 2019	2021 – 2022	2018 – 2019	2021 – 2022
	N = 3167	N = 3834	100,0	100,0
Jestem bardzo niezadowolony (ocena 1)*	304	326	9,6	8,5
Jestem niezadowolony (ocena 2)	668	763	21,1	19,9
Jestem średnio zadowolony (ocena 3)	988	1338	31,2	34,9
Jestem zadowolony (ocena 4)	884	943	27,9	24,6
Jestem bardzo zadowolony (ocena 5)	323	464	10,2	12,1
Średnia ocena w 5-stopniowej skali	-	-	3,08	3,12

* 1 – bardzo niezadowolony, 5 – bardzo zadowolony. Źródło: badania własne.

Tabela IV. Struktura gospodarstw domowych srebrnych singli ze względu na stopień zadowolenia z miejsca zamieszkania i warunków mieszkaniowych (w %) / Table IV. The structure of silver singles' households depending on the degree of satisfaction with the place of residence and housing conditions (in %)

Wyszczególnienie	Procentowy udział ocen stopnia zadowolenia z sytuacji mieszkaniowej i miejsca zamieszkania									
	„1”		„2”		„3”		„4”		„5”	
	2018 – 2019	2021 – 2022	2018 – 2019	2021 – 2022	2018 – 2019	2021 – 2022	2018 – 2019	2021 – 2022	2018 – 2019	2021 – 2022
Ogółem	9,6	8,5	21,1	19,9	31,2	34,9	27,9	24,6	10,2	12,1
Płeć:										
Kobieta	9,9	8,6	21,8	20,7	31,5	35,1	27,4	23,8	9,4	11,8
Mężczyzna	9,3	8,4	20,4	19,1	30,9	34,7	28,4	25,4	11,0	12,4
Wiek:										
65-74 lata	7,5	6,7	18,9	17,2	29,3	36,9	30,4	24,1	13,9	15,1
75-84 lata	10,2	9,2	19,8	18,9	30,9	33,3	27,3	25,0	11,8	13,6
85 lat i więcej	11,1	9,6	24,6	23,6	33,4	34,5	26,0	24,7	4,9	7,6
Wykształcenie:										
Podstawowe	7,7	7,1	22,3	20,0	33,3	37,7	26,9	25,3	9,8	11,9
Zasadnicze zawodowe	9,4	8,2	21,2	21,4	30,7	34,6	28,6	25,2	10,1	10,6
Średnie	10,4	9,0	22,6	20,6	28,4	33,9	27,4	23,6	11,2	12,9
Wyższe	10,9	9,7	18,3	17,6	32,4	33,4	28,7	24,3	9,7	13,0
Miesięczny rozporządzalny dochód:										
do 2500,00 zł	18,3	13,8	32,0	31,9	29,4	34,6	15,2	14,1	5,1	5,6
2501,00-3500,00 zł	12,6	12,5	27,1	25,6	34,7	35,2	22,3	18,6	7,3	8,1
3501,00-4500,00 zł	6,4	6,7	22,2	19,4	31,1	33,9	27,4	24,1	8,9	15,9
powyżej 4500,00 zł	1,1	1,0	3,1	2,7	29,6	35,9	46,7	41,6	19,5	18,8
Miejsce zamieszkania:										
Warszawa	10,8	9,7	21,5	19,6	32,1	35,2	26,9	24,7	8,7	10,8
Kraków	9,1	8,1	20,3	21,0	30,6	36,1	29,1	23,6	10,9	11,2
Łódź	11,3	10,8	25,2	21,6	30,0	33,0	25,3	24,7	8,2	9,9
Poznań	9,3	7,9	19,8	18,2	31,4	34,6	28,1	25,5	11,4	13,8
Wrocław	8,9	7,1	20,1	17,4	29,9	35,1	29,0	25,5	12,1	14,9
Gdańsk	9,0	7,4	19,9	17,9	31,0	35,7	28,8	25,6	11,3	13,4
Katowice	11,1	10,0	23,6	22,3	30,5	34,2	26,9	23,7	7,9	9,8
Lublin	9,2	8,7	22,1	23,2	31,4	34,6	27,8	22,6	9,5	10,9
Białystok	8,5	7,2	18,1	18,2	32,5	35,1	29,1	25,3	11,8	14,2
Toruń	8,8	8,1	20,4	19,6	32,6	35,4	28,0	24,8	10,2	12,1

Uwaga: Zastosowano pięciostopniową skalę ocen stopnia zadowolenia z sytuacji mieszkaniowej: 5 – bardzo zadowolony, 4 – zadowolony, 3 – średnio zadowolony, 2 – niezadowolony, 1 – bardzo niezadowolony. Źródło: badania własne.

miast prawie co trzeci samotny senior ocenił miejsce swojego zamieszkania na poziomie średnim. Wyniki badania wykazały, że samotne osoby starsze aktywnie uczestniczące w kołach parafialnych częściej niż słuchacze UTW były zadowolone z miejsca zamieszkania. Ponadto analizy korelacji Pearsona pokazały, że wraz z wiekiem samotnych singli maleje poziom zadowolenia z miejsca zamieszkania $r = -0,272$, $p < 0,01$ w latach 2018-2019 i $r = -0,268$, $p < 0,01$ w drugim etapie badań). Analizy wykazały, że istnieje także zależność między wiekiem badanych samotnych seniorów a poziomem przywiązania do miejsca zamieszkania ($r = 0,381$, $p < 0,01$ w latach 2018-2019 i $r = 0,392$, $p < 0,01$ w drugim etapie badań).

Niewątpliwie dobrym uzupełnieniem oceny zadowolenia respondentów z miejsca zamieszkania będą oceny poziomu zadowolenia z warunków mieszkaniowych, czyli z liczby pokoi i powierzchni mieszkania/domu (tabela III).

Oceny respondentów w zakresie zadowolenia z warunków mieszkaniowych są nieco niższe aniżeli z miejsca zamieszkania. Należy jednak odnotować, że w latach 2021-2022 zadowolenie to wzrosło o 1,3%. Z przeprowadzonego badania wynika, że co trzeci samotny senior nie był zadowolony ze swojej sytuacji mieszkaniowej, zaś co dziesiąty deklaruje wysokie zadowolenie zarówno z liczby pokoi jak i powierzchni zajmowanego mieszkania/domu.

Łączne opinie respondentów uwzględniające zarówno zadowolenie z miejsca zamieszkania jak i sytuacji mieszkaniowej, biorąc pod uwagę zmienne zależne zamieszczono w tabeli IV. Opinie samotnych seniorów na temat charakteru miejsca zamieszkania i warunków mieszkaniowych różnicował wiek (współczynnik korelacji Pearsona $r = -0,196$, $p = 0,01$ w pierwszym etapie badań i $r = -0,203$, $p = 0,01$ w latach 2021-2022) i płeć ($r = 0,2367$, $p = 0,01$ w pierwszym etapie badań i $r = 0,258$, $p = 0,01$ w latach 2021-2022). Wykształcenie okazało się być kolejną zmienną istotnie statystycznie wpływającą na stopień zadowolenia respondentów z miejsca zamieszkania (współczynnik korelacji Spearmana $\rho = -0,102$, $p = 0,01$ w latach 2018-2019 i $\rho = -0,114$, $p = 0,01$ w latach 2021-2022). Opinie osób starszych żyjących samotnie różnicowała także ocena sytuacji finansowej (współczynnik korelacji Pearsona $r = 0,435$, $p = 0,01$ w latach 2018-2019 i $r = 0,493$, $p = 0,01$ w latach 2021-2022). Można również dostrzec, że z im większego miasta pochodził respondent, tym wyższy był odsetek niezadowolonych w tym zakresie ($VC = 0,097$, $p < 0,05$ w pierwszym etapie badań i $VC = 0,115$, $p < 0,05$ w latach 2021-2022).

Dyskusja

Przeprowadzone badania potwierdziły postawioną hipotezę o tym, że kobiety częściej niż mężczyźni są zadowolone z miejsca zamieszkania i sytuacji mieszkaniowej, a także hipotezę stwierdzającą, że stopień zadowolenia srebrnych singli w zakresie zadowolenia z warunków mieszkaniowych jest niższy aniżeli z miejsca zamieszkania.

W oparciu o informacje uzyskane od samotnych seniorów można wnioskować, że w badanym okresie spadł odsetek gospodarstw deklarujących negatywny stan zajmowanych mieszkań, w tym: posiadających przeciekający dach, butwiejące okna i podłogi, zawilgocone i zagrzybione ściany i podłogi; narażonych na nadmierne hałas pochodzący od sąsiadów lub z zewnątrz; położonych w szczególnie uciążliwym otoczeniu ze względu na zanieczyszczenie środowiska; położonych w rejonie zagrożonym przemocą i wandalizmem oraz w rejonie o złej infrastrukturze, nieposiadających lodżii lub balkonu.

Na podstawie analizy materiału badawczego można wnioskować, że mieszkania badanych gospodarstw samotnych seniorów najczęściej posiadały centralne ogrzewanie indywidualne lub zbiorowe, zaś w przypadku prawie co dziesiątego gospodarstwa, mieszkania były ogrzewane piecami na opał. Ten typ ogrzewania występował najczęściej w gospodarstwach domowych respondentów zamieszkujących Białystok, Lublin i Łódź. Z kolei ciepłej wody bieżącej najczęściej nie posiadały mieszkania osób starszych żyjących w pojedynkę zamieszkujących Łódź, Białystok i Lublin. Mieszkaniami bez ciepłej wody bieżącej dysponowali przeważnie samotni seniorzy, których miesięczny dochód rozporządzalny nie przekraczał 2500,00 zł, zaś badani legitymowali się wykształceniem podstawowym lub zasadniczym zawodowym.

Należy podkreślić, że brak wyposażenia mieszkania w łazienkę czy ustęp oznacza dziś bardzo niski standard mieszkania. Można więc stwierdzić, że w badanym okresie ok. 5% gospodarstw domowych samotnych seniorów zamieszkuje mieszkania, które w dzisiejszych czasach nie spełniają podstawowych wymogów stawianych współczesnym mieszkańcom.

W analizowanym okresie, zwłaszcza w drugim etapie badań, nieznacznie wzrósł odsetek gospodarstw domowych srebrnych singli deklarujących brak możliwości ogrzewania mieszkania odpowiednio do potrzeb. W pierwszym etapie badań co piąte, zaś w drugim etapie co czwarte gospodarstwo domowe osób starszych żyjących w pojedynkę deklaruowało brak możliwości ogrzewania mieszkania odpowiednio do potrzeb. Ten nie-

znaczny wzrost respondentów udzielających takiej odpowiedzi można tłumaczyć wzrostem cen energii, gazu i węgla kamiennego jaki miał miejsce jesienią 2022 r., i który w praktyce skutkowało podwyższeniem wysokości rachunków za ogrzewanie mieszkania/domu.

Przedstawione badania pokazały, że wzrost średniej powierzchni mieszkania jest skorelowany z rosnącym odsetkiem respondentów uznających, że zajmowane przez nich mieszkanie jest zbyt duże. Odzwierciedla to negatywną zmianę, biorąc pod uwagę wysoki udział kosztów sztywnych związanych z utrzymaniem mieszkania w ogólnych wydatkach budżetów badanych srebrnych singli. Zaobserwowano ponadto, że osoby starsze żyjące w pojedynkę legitymujące się wyższym wykształceniem zajmowały z reguły większe mieszkania i, co jest w pełni zrozumiałe, w najwyższym stopniu obciążone były wszelkimi opłatami z tytułu jego użytkowania. Odnotowano także, że słuchacze UTW częściej niż respondenci uczestniczący we wspólnotach parafialnych dysponowali większymi mieszkaniami.

Uwzględniając miejsce zamieszkania osób starszych żyjących w pojedynkę można zauważyć, że im mniejsze miasto, tym większa liczba izb, jak i powierzchnia użytkowa zajmowanego mieszkania. Wynika to przede wszystkim z tego, że mieszkanie w bloku było typowe dla mieszkańców największych miast (głównie Warszawy, Krakowa i Łodzi), natomiast zajmowanie domu jednorodzinnego wolno stojącego było częstsze wśród mieszkańców mniejszych miast takich jak Białystok czy Toruń. Należy również zaznaczyć, że im mniejsze pod względem liczby mieszkańców miasto reprezentował singiel w podeszłym wieku, tym większe były również obciążenia z tytułu czynszu i innych opłat sztywnych związanych z utrzymaniem mieszkania. Najmniejsze opłaty czynszowe deklarowały osoby starsze żyjące w pojedynkę zamieszkujące Łódź i Wrocław.

Rezultaty badania pokazały, że samotni seniorzy w wieku sędziwym silniej niż w wieku podeszłym i starszym są przywiązani do miejsca zamieszkania mimo odczuwających niedogodności w środowisku zamieszkania.

Miejsce zamieszkania jest ważną przestrzenią, pełną subiektywnych znaczeń dla każdego człowieka. Z racji, że pełni ono różne funkcje: mieszkaniową, rekreacyjną, usługową, przemysłową, może być postrzegane jako miejsce urodzenia i pochodzenia przodków, miejsce nauki, pracy, odpoczynku, wydarzeń kulturalnych, jako miejsce dające możliwość zaspokojenia różnych potrzeb oraz świadczenia usług, a także jako miejsce dorastania, wychowania, rozwoju [18]. U osób starszych, zwłaszcza zamieszkujących w tym samym miejscu dłuższy czas, wytwarza się poczucie pewnej ciągłości i stabilności,

natomiast perspektywa zmiany otoczenia mogłaby negatywnie wpływać na stan ich samopoczucia, naruszając poczucie bezpieczeństwa i stabilizacji. Ponadto przeświadczenie, że mieszka się w ciekawym mieście, bezpiecznej i dobrze skomunikowanej okolicy, w ładnym mieszkaniu, podnosi poczucie jakości życia samotnym osobom starszym. Owo przywiązanie samotnych seniorów do miejsca zamieszkania najsilniejsze jest w przypadku małych zbiorowości i wzrasta wraz z długością zamieszkiwania w danym miejscu. Niewątpliwie silne przywiązanie seniorów do miejsca zamieszkania wynika ze specyfiki tego wieku rozwojowego. Dla tych osób szczególnie istotne stają się kontakty towarzyskie z ludźmi w zbliżonym wieku i przyjmowanie odpowiednich, nowych ról społecznych, takich jak rola babci czy dziadka. Tworzące się więzi społeczne z rówieśnikami nie tylko zwiększają zadowolenie z życia, ale także mogą zwiększać przywiązanie do miejsca, które zamieszkują. Ponadto w miejscu zamieszkania seniorzy, w tym żyjący w pojedynkę, potrzebują przede wszystkim: parków, supermarketów, bazarków, przystanków komunikacji miejskiej, miejsc parkingowych (zwłaszcza tych dla osób z niepełnosprawnościami), przychodni lekarskich i bibliotek [19].

Najczęściej swoje niezadowolenie z warunków mieszkaniowych i miejsca zamieszkania prezentowali respondenci w wieku starszym, najwięcej bowiem z nich wskazało ocenę „1” lub „2”. Tak niskie oceny świadczą o braku zadowolenia nie tylko z warunków mieszkaniowych, ale także z miejsca zamieszkania. Udział takich ocen w tej grupie wiekowej wskazywał co trzeci respondent. Wśród samotnych seniorów w wieku starszym zaobserwowano zbliżony udział najniższych ocen, który wyniósł 31%. Najmniej niezadowolonych z charakteru miejsca zamieszkania oraz warunków mieszkaniowych było wśród samotnych seniorów w podeszłym wieku, spośród których co czwarty wskazywał na swoje niezadowolenie w tym zakresie.

Płeć respondentów okazała się kolejną zmienną istotnie statystycznie wpływającą na stopień zadowolenia z miejsca zamieszkania i warunków mieszkaniowych. Odnotowano, że kobiety częściej niż mężczyźni były mniej zadowolone zarówno z charakteru miejsca zamieszkania, jak i warunków mieszkaniowych. Z tego też względu częściej wskazywały ocenę „1” lub „2”. Z kolei mężczyźni częściej niż kobiety wskazywali najwyższe oceny „4” lub „5”.

Uwzględniając wiek srebrnych singli odnotowano, że najczęściej swoje niezadowolenie z warunków mieszkaniowych i miejsca zamieszkania prezentowali respondenci w wieku starszym, najczęściej bowiem z nich wskazywało oceny „1” i „2”. Tak niskie oceny świad-

czącą o braku zadowolenia nie tylko z warunków mieszkaniowych, ale także z miejsca zamieszkania. Udział takich ocen w tej grupie wiekowej wskazywał co trzeci respondent. Wśród samotnych seniorów w wieku starszym zaobserwowano zbliżony udział najniższych ocen, który wyniósł 31%. Najmniej niezadowolonych z charakteru miejsca zamieszkania oraz warunków mieszkaniowych było wśród samotnych seniorów w podeszłym wieku, spośród których co czwarty wskazywał na swoje niezadowolenie w tym zakresie.

Biorąc pod uwagę wykształcenie badanych odnotowano, że im wyższy poziom wykształcenia samotnych seniorów, tym mniejsze zadowolenie z warunków mieszkaniowych i miejsca zamieszkania. Wśród respondentów z wyższym wykształceniem niezadowolenie z warunków mieszkaniowych i miejsca zamieszkania prezentował prawie co trzeci badany. Samotni seniorzy, najczęściej w wieku starszym i sędziwym, mimo odczuwających niedogodności w środowisku zamieszkania, najczęściej chcą w nim pozostać. Są przywiązani do swojego miejsca zamieszkania, czują się w nim najpewniej, pomyślnie bowiem dostosowali je przez lata do swoich potrzeb. Ponadto powodem pozostawania w miejscu zamieszkania, niezależnie od poziomu zadowolenia ze środowiska mieszkaniowego, są kurczące się z wiekiem zdolności adaptacyjne samotnych osób starszych. Zbliżony udział ocen najniższych („1” i „2”), do tych które wskazali srebrni single z najstarszych grup wiekowych, odnotowano również wśród osób żyjących w pojedynkę w wieku podeszłym legitymujących się wykształceniem średnim. Najmniej niezadowolonych z charakteru zamieszkania było wśród respondentów z wykształceniem podstawowym. Prawie co trzeci samotny senior posiadający najniższy poziom wykształcenia wskazywał niezadowolenie z miejsca zamieszkania oraz warunków mieszkalnych.

Analizując sytuację materialną osób starszych żyjących w pojedynkę można stwierdzić że, im korzystniej respondent oceniał sytuację finansową w swoim gospodarstwie domowym, tym częściej deklarował większe zadowolenie z charakteru miejsca zamieszkania i warunków mieszkaniowych. Najwięcej ocen „4” i „5” wskazywali respondenci dysponujący miesięcznym rozporządzalnym dochodem powyżej 4500,00 zł. W obu etapach badania ponad 3/5 respondentów osiągających takie dochody bardzo wysoko oceniała stopień zadowolenia potrzeb w tym zakresie. Udział takich ocen wśród srebrnych singli z przedziału dochodowego 3501,00 – 4500,00 zł wyniósł 36,5% w latach 2018 – 2019 i 40% w drugim etapie badań. Najmniej zadowolonych, zarówno z charakteru miejsca zamieszkania jak i warunków mieszkaniowych, było wśród gospodarstw domowych

samotnych seniorów o najniższych miesięcznych dochodach (do 2500,00 zł), spośród których prawie co drugi respondent wskazywał na swoje niezadowolenie w tym zakresie, natomiast zadowolony był zaledwie co piąty samotny senior.

Z przeprowadzonego badania wynika, że miejsce zamieszkania było kolejną zmienną różnicującą badane gospodarstwa domowe seniorów pod względem stopnia zadowolenia zarówno z charakteru miejsca zamieszkania, jak i warunków mieszkaniowych. Zmienna ta w znacznie mniejszym stopniu różnicowała badaną populację aniżeli cechy demograficzne takie jak: wykształcenie, wiek czy aktywność zawodowa. W obu etapach badania najczęściej swoje niezadowolenie prezentowali respondenci, którzy mieszkali w Łodzi, Katowicach i Warszawie. Samotne osoby starsze z tych miast najczęściej wskazywali oceny najniższe („1” i „2”) świadczące ewidentnie o braku zadowolenia w tym obszarze. Udział takich ocen w pierwszym etapie badań wyniósł w Łodzi, Katowicach i Warszawie odpowiednio: 36,5%, 34,6% i 32,3%, zaś w drugim etapie badań wyniósł odpowiednio: 32,4%, 32,3% i 29,3%. Zdecydowanie najmniej niezadowolonych z charakteru miejsca zamieszkania było wśród samotnych osób starszych mieszkających w Białymstoku, Gdańsku i we Wrocławiu, spośród których co trzeci wskazał najniższe oceny, a ponad 2/5 była zadowolona lub bardzo zadowolona, wskazując ocenę „4” i „5”.

Wnioski

1. Ponad połowa respondentów ocenia miejsce zamieszkania na poziomie dobrym i bardzo dobrym.
1. Mężczyźni częściej niż kobiety są bardziej zadowoleni z miejsca zamieszkania i sytuacji mieszkaniowej.
2. Oceny respondentów w zakresie zadowolenia z warunków mieszkaniowych są niższe aniżeli z miejsca zamieszkania.
3. Im mniejsze miasto, tym większa liczba izb, jak i powierzchnia użytkowa mieszkania/domu.
4. Mniejsze mieszkania, zarówno ze względu na liczbę izb jak i powierzchnię użytkową, zajmują gospodarstwa domowe samotnych seniorów w wieku sędziwym, którzy legitymują się wykształceniem podstawowym lub zasadniczym zawodowym.
5. Respondenci w wieku sędziwym silniej niż w wieku podeszłym i starszym są przywiązani do miejsca zamieszkania mimo odczuwanych niedogodności w środowisku zamieszkania.

Uwzględniając zaprezentowane wyniki badania, należy pamiętać o pewnych ograniczeniach wynikających z niewielkiej próby badawczej. W efekcie poczynionych

wniosków nie należy traktować ich jako reprezentatywnych dla populacji polskich samotnych osób starszych. Pozwalają one jedynie przybliżyć rzeczywiste informacje na temat warunków mieszkaniowych i zadowolenia z miejsca zamieszkania w opinii srebrnych singli.

Dobrze byłoby aby niniejsza publikacja stała się przyczynkiem do szerszej dyskusji i wymiany poglądów na temat warunków mieszkaniowych i zadowolenia z miej-

sca zamieszkania samotnych osób starszych, zachęcając tym samym innych polskich naukowców i badaczy z różnych ośrodków naukowo-badawczych do prowadzenia szeroko zakrojonych badań w tym obszarze.

Konflikt interesów / Conflict of interest
Brak/None

Piśmiennictwo/References

1. Zalega T. Evolution of Consumption Behavior of Silver Singles in Poland. *Problemy Zarządzania. Management Issues*. 2022; 4(94):51-80.
2. Azman AA, Harith NHM. Determinants of Residential Satisfaction towards People Housing Programme at PPR Melana Indah (Fasa 1) Johor Bahru. *Journal of Administrative Science*. 2020;17(2):92-108.
3. Rosenheim N, Guidotti R, Gardoni P, Peacock WG. Integration of detailed household and housing unit characteristic data with critical infrastructure for post-hazard resilience modeling. *Sustainable and Resilient Infrastructure*. 2021;6(6):385-401.
4. Scheidt R, Windley P. *Environmental Gerontology: Progress in the Post-Lawton Era*. W: Birren J, Schaie W (red.). *The Psychology of Aging*. San Diego: Elsevier. 2006;105-25.
5. Doling J, Ronald R. Not for Housing? Housing: Widening the Scope of Housing Studie. *Critical Housing Analysis*. 2019;6(1):22-31.
6. Flint J, Rowlands R. Commodification, normalization and intervention: cultural, social and symbolic capital in housing consumption and governance. *Journal of Housing and the Built Environment*. 2003;18(3):213-32.
7. Bojanowska E. Środowisko i miejsce zamieszkania w życiu osób starszych. *Polityka Społeczna*. 2021;11-12:10-6.
8. Zralek M. Zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych osób starszych. Dylematy i kierunki zmian. W: Hryniewicz J (red.). *O sytuacji ludzi starszych*. Warszawa: Rządowa Rada Ludnościowa. 2012.
9. Abidin NZ, Abdullah MI, Basrah N, Alias MN. Residential Satisfaction: Literature Review and A Conceptual Framework. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. 2019;383:012040.
10. Eriksson E, Wazinski K, Wanka A, Kylén M, Oswald F, Slaug B, Iwarsson S, Schmidt SM. Perceived Housing in Relation to Retirement and Relocation: A Qualitative Interview Study among Older Adults. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022;19:13314.
11. Glanville JL., Paxton P. How do we learn to trust? A confirmatory tetrad analysis of the sources of generalized trust. *Social Psychology Quarterly*. 2007;70:230-42.
12. Shenk D, Kuwahara K, Zablotsky D. Older women's attachments to their home and possessions. *Journal of Aging Studies*. 2004;18:157-69.
13. Gilroy R. The Role of Housing Space in Determining Freedom and Flourishing in Older People. *Social Indicators Research*. 2005;74:141-58.
14. Mandal A, Latusek A. Przywiązanie do miejsca zamieszkania w biegu życia. *Psychologia Rozwojowa*. 2015; 20(2):73-87.
15. Lovatt M. Becoming at home in residential care for older people: a material culture perspective. *Sociology of Health & Illness*. 2018;40(2):366-78.
16. Kylén M, Schmidt SM, Iwarsson S, Haak M, Ekström H. Perceived home is associated with psychological well-being in a cohort aged 67-70 years. *Journal of Environmental Psychology*. 2007;51:239-47.
17. Kylén M., Löfqvist H, Haak M, Iwarsson S. Meaning of home and health dynamics among younger older people in Sweden. *European Journal of Ageing*. 2019;16(3):305-15.
18. Mandal A. The city as a spatial and functional structure, and as a place having subjective meanings. *Polish Journal of Applied Psychology*. 2013;11(1):107-21.
19. Zalega T. Segemnt osób w wieku 65+. Jakość życia. *Konsumpcja. Zachowania konsumenckie*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. 2012.